

Utkast till lagrådsremiss

Ökad ordning och säkerhet i frivården

Stockholm Klicka här för att ange datum.

Klicka här för att ange namnunderskrift1.

*Klicka här för att ange namnunderskrift2.
(Departementsnamn infogas vid samling.)*

Utkastets huvudsakliga innehåll

Vid frivårdskontoren bedrivs kriminalvård ute i samhället. En hög nivå av ordning och säkerhet på frivårdskontor är viktig för att besökare ska vara säkra och trygga och för att säkerställa en bra arbetsmiljö för dem som arbetar där.

I utkastet föreslås en ny lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor. Säkerhetskontroll ska få genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Syftet med en säkerhetskontroll är att upptäcka vapen och andra farliga föremål.

Kontrollen ska i första hand utföras av Kriminalvårdens egen personal men den ska även kunna utföras av polismän och ordningsvakter. Den ska få bestå av kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål, i första hand med en metalldetektor eller en annan liknande anordning. Lagen reglerar också bl.a. vad som händer när farliga föremål upptäcks.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 mars 2021.

Innehållsförteckning

1	Lagtext	3
1.1	Förslag till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor	3
1.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter	6
2	Ärendet och dess beredning	7
3	Ökade möjligheter till säkerhetskontroll i frivården	7
3.1	Det nuvarande säkerhetsarbetet	7
3.2	Säkerhetskontroll i domstol	10
3.3	Det behöver finnas möjlighet till säkerhetskontroll i frivården	11
3.4	En ny lag om säkerhetskontroll i frivård	13
3.5	Förutsättningar för säkerhetskontroll i frivården	13
3.6	Beslut om säkerhetskontroll	15
3.7	Personer som omfattas av säkerhetskontrollen	16
3.8	Vem som utför kontrollen	19
3.9	Hur kontrollen går till	20
3.10	Personer som vägrar att genomgå kontroll	21
3.11	Hantering och förvaring av föremål	22
3.12	Överklagande	24
3.13	Förordnande av ordningsvakter	24
4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	24
5	Ekonomiska konsekvenser	25
6	Författningskommentar	25
6.1	Förslaget till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor	25
6.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter	34

1 Lagtext

Utkastet har följande förslag till lagtext.

1.1 Förslag till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor

Härigenom föreskrivs följande.

Förutsättningar för säkerhetskontroll

1 § Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Beslut om säkerhetskontroll

2 § En säkerhetskontroll beslutas av ansvarig kriminalvårdschef eller någon som han eller hon har delegerat beslutanderätten till.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta.

Vem som omfattas av säkerhetskontrollen

3 § En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte på frivårdskontoret och övriga besökare.

Kontrollen omfattar inte

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

4 § Om det finns särskilda skäl, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontrollen

1. undanta andra personer än de som är undantagna enligt 3 § andra stycket från kontrollen, eller
2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna enligt 3 § andra stycket ska omfattas av kontrollen.

Identitetskontroll

5 § En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

Vem som utför kontrollen

6 § En säkerhetskontroll får utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll får också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Säkerhetskontrollen ska i ett sådant fall utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Hur kontrollen går till

7 § En säkerhetskontroll ska inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 §.

För detta ändamål får kroppsvisitation utföras och väskor och andra föremål som påträffas undersökas.

8 § Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt.

Om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras på annat sätt än med metalldetektor eller annan liknande anordning, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådan kroppsvisitation får bara utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

Vägran att genomgå kontroll

9 § Den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Hantering när föremål hittas

10 § Om det vid en säkerhetskontroll påträffas något sådant föremål som avses i 7 § första stycket och det inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller

avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning enligt första stycket, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

Förvaring av föremål

11 § Ett föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. På begäran ska ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits utfärdas. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Förbud att överklaga

12 § Beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1980:578) om ordningsvakter dels att 3 § ska ha följande lydelse, dels att det ska införas en ny paragraf, 2 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c §

Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

3 §¹

Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 b §§.

Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 c §§.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

2 Ärendet och dess beredning

Kriminalvården gav 2005 in en begäran till regeringen om att i lag ge möjlighet för Kriminalvården att generellt införa kontroller såsom kroppsvisitation av frivårdsklienter som besöker frivårdskontor. Myndigheten fick i december 2012 i uppdrag av regeringen att senast i maj 2013 kartlägga och beskriva de problem avseende säkerheten som kan finnas vid Kriminalvårdens frivårdskontor och utifrån kartläggningen analysera om det finns behov av att vidta särskilda åtgärder. Om Kriminalvården fann att så var fallet skulle de förslag som det fanns anledning till lämnas tillsammans med en konsekvensanalys av förslagen. I maj 2013 återrapporterade Kriminalvården uppdraget och i juni 2017 gav Kriminalvården in en kompletterande skrivelse om säkerhetskontroll vid frivårdskontor där det bl.a. framgår att myndigheten gör bedömningen att regeringen snarast bör gå vidare med Kriminalvårdens förslag om säkerhetskontroll i form av inpasseringskontroll med kroppsvisitation vid frivårdskontor och ta fram ett lagförslag (dnr Ju2013/04149/L5). Mot bakgrund av Kriminalvårdens framställning har detta utkast till lagrådsremiss utarbetats inom Justitiedepartementet.

3 Ökade möjligheter till säkerhetskontroll i frivården

3.1 Det nuvarande säkerhetsarbetet

Frivård är kriminalvård ute i samhället ...

Frivård är en del av Kriminalvårdens verksamhet. Det finns i dag 13 verksamhetsområden för frivård. Ett verksamhetsområde leds av en kriminalvårdschef, vilket är ett samlingsnamn för cheferna för de lokala verksamhetsområdena, dvs. anstaltscheferna, anstalts- och häktescheferna, häktescheferna och frivårdscheferna. När ett verksamhetsområde enbart omfattar frivård benämns den för området ansvariga kriminalvårdschefen frivårdschef. I varje verksamhetsområde finns ett eller flera verksamhetsställen, frivårdskontor. Det finns totalt 34 frivårdskontor och på varje kontor finns det en eller flera kriminalvårdsinspektörer som leder det dagliga arbetet. Ordet frivårdskontor kan också användas om de lokaler ett frivårdskontor i organisatorisk bemärkelse använder.

Vid frivårdskontoren verkställs domar på skyddstillsyn med eller utan föreskrift om samhällstjänst respektive kontraktsvård, domar på fängelse som verkställs genom intensivövervakning med elektronisk kontroll samt villkorliga domar med föreskrift om samhällstjänst. Frivårdskontoren ansvarar också för övervakning efter villkorlig frigivning och gör personutredningar i brottmål. De står vidare för administrativt stöd åt övervakningsnämnderna. Den 1 januari 2021 får Kriminalvården ansvar för verkställigheten av ungdomsövervakning, som är en ny påföljd för unga lagöverträdare (prop. 2019/20:118). Även verkställighet av ungdomsövervakning kommer att utföras av frivården.

Kriminalvården arbetar sedan 2017 med s.k. dynamisk säkerhet som en grund för sitt säkerhetsarbete. Det begreppet står för en helhetssyn på säkerhet och omfattar bl.a. fysisk och teknisk säkerhet, förhållningssätt och bemötande, tillgänglighet och utbildning samt regelverk, instruktioner och rutiner. De olika delarna i det dynamiska säkerhetskonceptet ska vägas samman och anpassas på ett dynamiskt sätt efter säkerhetsnivån och de behov som för tillfället finns på varje frivårdskontor.

De senaste åren har säkerhetsarbetet i frivården förbättrats i flera avseenden. När det gäller den fysiska och tekniska säkerheten har en särskild normering tagits fram för frivårdskontor. Normeringen ska på sikt användas vid all nybyggnation och tillbyggnad och handlar t.ex. om vilken typ av säkerhetsteknik som ska finnas på frivårdskontor.

För att ytterligare effektivisera säkerhetsarbetet har en särskild frivårdsanpassad säkerhetsutbildning tagits fram. En ny säkerhetsorganisation har också beslutats som innebär likriktning av roller och benämningar och ska ge bättre förutsättningar för förebyggande säkerhetsarbete och förmåga att hantera incidenter. Det görs säkerhetsbedömningar av alla klienter inom frivården för att bl.a. identifiera vilka risker som är knutna till varje klient. Säkerhetsbedömningarna används i det förebyggande säkerhetsarbetet.

Utöver den dynamiska säkerheten har Kriminalvården en nollvision inom säkerhetsområdet som uttrycks som att ”inga rymningar, ingen narkotika eller otillåtna preparat, inga kriminella aktiviteter och inget våld, inga hot eller trakasserier, vare sig mot medarbetare, mellan intagna på våra anstalter och häkten eller klienter i frivården accepteras”.

... vilket ställer höga krav på säkerhetsarbetet

De personer som kommer till frivården

Under 2019 påbörjades totalt 10 807 verkställigheter inom frivården. Bland frivårdens klienter förekommer såväl personer som har dömts för mindre allvarlig brottslighet som personer som precis har blivit villkorligt frigivna från anstalter i högsta säkerhetsklass.

Av de klienter som påbörjade verkställighet av en dom på skyddstillsyn 2017–2019 var över 60 procent 20–39 år, varav de flesta i åldrarna 20–24 år. Av de klienter som påbörjade sin verkställighet under 2019 var 43 procent dömda för narkotikabrott eller smuggling som huvudbrott.

Nästan var femte av de klienter som påbörjade verkställighet av villkorlig dom med samhällstjänst 2017–2019 var 20–24 år, vilket gjorde denna åldersgrupp till den största. De vanligaste huvudbrotten mellan 2011 och 2019 var våldsbrott följt av rattfylleri.

Antalet personer som påbörjade intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV) 2017–2019 var ganska jämnt fördelat över ålder, bortsett från att endast ett fåtal klienter var under 20 år. Det var främst klienter dömda till fängelse för rattfylleri som påbörjade IÖV 2011–2019.

Av de klienter som blev villkorligt frigivna 2017–2019 var fler än hälften 20–34 år. En stor del av de fängelsedömda klienterna var dömda för narkotikabrott, smuggling eller våldsbrott (KOS 2019. Kriminalvård och statistik).

Rapporterade incidenter

Personal i Kriminalvården rapporterar incidenter i ett program benämnt Information Säkerhet Analys Program (ISAP). Vid en genomgång av 90–95 procent av alla rapporter avseende incidenter i frivården mellan den 1 januari 2017 och den 1 juni 2019 fanns, enligt uppgift från Kriminalvården, 134 rapporter om verktyg, 42 rapporter om kniv eller vapen, 2 rapporter om pistol, 52 rapporter om skyddsväst och 170 rapporter om berusad eller påverkad person. Det fanns också ett antal rapporter om påträffade kanyler och andra drogrelaterade verktyg samt fynd av vad man kan förmoda är kvarglömd narkotika.

Därtill kommer rapportering av händelser som är bedömda som allvarliga eller mycket allvarliga och som handlar om hot och våld mot personal i frivård och mellan klienter i frivård (Kriminalvårdens årsredovisning 2019 s. 124).

Tabell 3.1 Rapportering av hot och våld mot personal i frivård

Avser händelser som är bedömda som "allvarliga" eller "mycket allvarliga"

	2016	2017	2018	2019
Hot mot personal	22	10	43	24
Våld mot personal	1	0	4	1

Tabell 3.2 Rapportering av hot och våld mellan klienter i frivård

Avser händelser som är bedömda som "allvarliga" eller "mycket allvarliga"

	2016	2017	2018	2019
Hot mellan klienter	26	9	8	7
Våld mellan klienter	0	1	2	0

Det kan också nämnas att det i november 2018 inträffade en skottlossning utanför ett frivårdskontor vilket fick Arbetsmiljöverket att genomföra inspektioner hos Kriminalvården. Arbetsmiljöverket beslutade den 12 december 2019 att förbjuda Kriminalvården att efter den 15 april 2020 bedriva verksamhet med frivård på arbetsställe område Stockholm Frivård och Fridhemsplan, om det inte är säkerställt att vapen inte kan föras in i lokalerna. Som skäl för förbudet angavs i huvudsak att det har visat sig möjligt att föra in vapen i lokalerna och att det därför finns brister i arbetsmiljön som kan leda till att någon skadas eller blir sjuk.

Kriminalvården överklagade Arbetsmiljöverkets beslut och förvaltningsrätten biföll den 11 mars 2020 överklagandet och upphävde beslutet. Enligt förvaltningsrättens dom framgår av utredningen i målet bl.a. att det vid inspektioner har framkommit att personal på arbetsstället upptäckt knivar och misstänkt andra vapen och skyddsvästar hos besökande klienter. Det har även framkommit att besökande klienter haft egna livvakter och att obehöriga kommit in i lokalerna. Med anledning av inspek-

tionerna har Kriminalvården upprättat en handlingsplan med riskbedömningar. Kriminalvården har bl.a. bedömt risken för att skjutvapen kan tas med in i lokalerna och att obehöriga kommer in i lokalerna som allvarliga. Kriminalvården har också vidtagit åtgärder i form av bl.a. ett nationellt bokningssystem (Förvaltningsrätten i Stockholms dom, mål nr 29235-19). Arbetsmiljöverket överklagade förvaltningsrättens dom. Den 15 april 2020 beslutade Kammarrätten att inte meddela prövningstillstånd (Kammarrätten i Stockholms beslut, mål nr 2140-20).

3.2 Säkerhetskontroll i domstol

Säkerhetskontroller förekommer i dag i en rad verksamheter och syftar till att ge dessa ett särskilt skydd. Regleringar om säkerhetskontroll finns bl.a. i lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler, lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner och lagen (2018:1974) om säkerhetskontroll vid Samingets offentliga sammanträden. Även Kriminalvården har möjlighet att besluta om säkerhetskontroll i vissa lokaler. Om det är nödvändigt för att säkerheten ska kunna upprätthållas vid ett häkte eller en anstalt får Kriminalvården besluta att alla personer som passerar in ska kroppsvisiteras i syfte att söka efter otillåtna föremål (4 kap. 11 § häkteslagen [2010:611] och 8 kap. 11 § fängelselagen [2010:610]).

De personer som är kallade till ett besök på ett frivårdskontor är till viss del samma personer som kommer till de allmänna domstolarna. De överväganden som har gjorts när det gäller säkerhetskontroll i domstol är därför särskilt relevanta i det här sammanhanget.

Möjligheten att genomföra säkerhetskontroll i domstol infördes 1981 genom lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Säkerhetskontroll i domstol får genomföras om en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i en domstols lokaler eller i andra lokaler som används vid domstolsförhandling begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom (1 §). Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller en viss förhandling. Säkerhetskontrollen beslutas av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Om en säkerhetskontroll ska genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten. Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten och, om kontrollen ska genomföras med anledning av en viss förhandling i brottmål, med åklagaren. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt (2 §). En säkerhetskontroll genomförs, efter närmare anvisningar av Polismyndigheten, av en ordningsvakt under ledning av en polisman eller av en polisman (4 §). I lagen regleras också bl.a. hur en säkerhetskontroll ska genomföras och vad som ska hända med föremål som påträffas.

Antalet domstolar som genomför fast säkerhetskontroll, dvs. daglig säkerhetskontroll som omfattat alla besökare till domstolen, ökade mellan 2018 och 2020 från 25 till 38 domstolar. Enligt uppgift från Domstolsverket har säkerhetskontrollerna i domstol bl.a. lett till ökad upplevd trygg-

het, minskad risk för ordningsstörning och en minimerad risk för att farliga föremål tas in i domstolen. Under 2019 överlämnades 296 beslag till Polismyndigheten och 27 233 föremål förvarades under den tid personen som hade föremålet med sig befann sig i de aktuella lokalerna. Erfarenheter visar att domstolar bedömer att det finns fortsatt behov av säkerhetskontroll när besluten omprövas. Mot bakgrund av samhällsutvecklingen och med hänsyn till Polismyndighetens kartläggning avseende särskilt utsatta områden, utsatta områden och riskområden bedömer Domstolsverket det som sannolikt att antalet fasta säkerhetskontroller kommer att ökas ytterligare (Domstolsverkets årsredovisning 2019 s. 95 och 96).

3.3 Det behöver finnas möjlighet till säkerhetskontroll i frivården

Utkastets bedömning: Det finns behov av att få genomföra säkerhetskontroll i frivården.
--

Skälen för utkastets bedömning

Det finns behov av säkerhetskontroll i frivården ...

Det ska vara en hög nivå av ordning och säkerhet på frivårdskontor. Det är viktigt för att personer som är kallade till frivården eller annars besöker ett frivårdskontor ska vara säkra och trygga men också för att säkerställa en bra arbetsmiljö för dem som arbetar där.

Som framgår i avsnitt 3.1 tar frivården bl.a. emot besök av personer som är misstänkta eller dömda för grov brottslighet och det förekommer att både personal och andra besökare på frivårdskontor utsätts för hot och våld. Frivårdens personal har också gjort ett antal incidentrapporter som bl.a. avser knivar och vapen. Därtill kommer att de löst sammansatta strukturerna inom organiserad brottslighet där lojaliteter ständigt skiftar och där våldskapitalet är högt innebär utmaningar för Kriminalvårdens säkerhetsarbete (Kriminalvårdens årsredovisning 2019 s. 62).

Många av säkerhetsriskerna i frivården kan hanteras genom det säkerhetsarbete som beskrivs i avsnitt 3.1. Som exempel kan nämnas att frivårdens bokningssystem används för att undvika att personer från rivaliserande nätverk möts i frivårdens lokaler. Det finns emellertid begränsningar i de åtgärder som är tillgängliga för att minska riskerna. Det är t.ex. inte möjligt för frivården, och särskilt inte för större frivårdskontor som varje dag tar emot besök av ett stort antal klienter, att ha dagsaktuell kunskap om varje person och dennes relationer med andra. En möjlighet att vid behov kontrollera att t.ex. skjutvapen och knivar inte kommer in i lokalerna skulle därför innebära ett värdefullt komplement till de åtgärder som går att vidta i dag.

Mot denna bakgrund görs bedömningen att det finns behov av att få genomföra säkerhetskontroll i form av inpasseringskontroll med kroppsvisitation i frivården. Det finns en klar risk för att skjutvapen, knivar och andra farliga föremål förs in i frivårdens lokaler och används för brott. Möjligheten till säkerhetskontroll skulle minska den risken och därigenom bidra till ökad säkerhet och trygghet i frivården. Därtill kommer att det för

domstolarna, som till viss del besöks av samma personer som frivården, sedan länge finns förutsättningar för att besluta om säkerhetskontroll. Det finns därför starka skäl för att i enlighet med Kriminalvårdens begäran införa en möjlighet att besluta om säkerhetskontroll i frivården.

... och skälen för säkerhetskontroll väger tyngre än de rättighetsinskränkningar som de innebär

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. de s.k. kroppsliga fri- och rättigheterna (4–8 §§). Enligt 6 § är var och en skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp, liksom kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Med kroppsvisitation menas enligt förarbetena undersökning av en persons kläder eller av det som någon bär på sig, t.ex. en handväska (prop. 1975/76:209 s. 147). Kroppsvisitation preciseras i 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken som en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Att i ett annat fall undersöka t.ex. en väska innebär husrannsakan.

En möjlighet till säkerhetskontroll i frivården innebär begränsningar av det skyddet. Enligt 20 och 21 §§ får sådana begränsningar göras genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller som lag i Sverige. Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Artikel 8.1 i – om rätt till respekt för privat- och familjeliv, hem och korrespondens – anses kunna ge ett visst skydd mot sådana mindre allvarliga kränkningar av den fysiska integriteten som inte når upp till den nivå som förutsätts i artikel 3 om skydd mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling (Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2015, s. 371). Europakonventionen tillåter inskränkningar genom lag av skyddet enligt artikel 8 om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till bl.a. statens säkerhet, den allmänna säkerheten eller till förebyggande av oordning eller brott.

Regeringsformen och Europakonventionen tillåter alltså att de aktuella fri- och rättigheterna inskränks men förutsätter att en avvägning görs mellan intressen, i det här fallet å ena sidan intresset av säkerhet för anställda, dem som har kallats till frivården och andra besökare och å andra sidan enskildas intresse av att slippa inskränkningarna i fråga. I samband med att möjligheten för domstolarna att besluta om säkerhetskontroll utvidgades konstaterades att säkerhetskontroll av liknande slag som det nu är fråga om är ett relativt litet ingrepp i den enskildes integritet. Sådana kontroller förekommer ofta eller till och med regelmässigt även i andra sammanhang, t.ex. på flygplatser, och de allra flesta är därmed bekanta med dem. Det står också var och en fritt att underkasta sig en kontroll eller att avstå från detta och eventuellt ta de konsekvenser som kan vara för-

enade med ett sådant val. Den stora betydelse som domstolarnas möjlighet att kunna verka fritt har för det demokratiska samhället bedömdes därför väl uppväga de begränsade inskränkningar som kontrollen innebär (prop. 2000/01:32 s. 41).

På motsvarande sätt är det av stor betydelse att Kriminalvårdens personal, de som har kallats till frivården och övriga besökare kan känna sig trygga på ett frivårdskontor och att frivården kan bedriva sin samhällsviktiga verksamhet under säkra förhållanden. Skälen för att införa möjlighet till säkerhetskontroll i frivård väger därför tyngre än de måttliga rättighetsinskränkningar som sådana kontroller medför. Som framgår i det följande kan en reglering också utformas så att mindre ingripande alternativ alltid ska väljas och att kontrollen vid varje tillfälle genomförs på det minst ingripande sättet.

3.4 En ny lag om säkerhetskontroll i frivård

Utkastets förslag: Det införs en ny lag om säkerhetskontroll i frivård.

Skälen för utkastets förslag: I avsnitt 3.3 görs bedömningen att det finns risk för att skjutvapen, knivar och andra farliga föremål förs in i frivårdens lokaler och används för brott och att det, för att förhindra detta, finns behov av en möjlighet till säkerhetskontroll i frivården. Regleringen bör införas i en ny lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

Behovet av att genomföra säkerhetskontroll bedöms variera mellan frivårdskontoren. Framför allt i storstadsregionerna finns frivårdskontor där det kan finnas ett behov av att genomföra säkerhetskontroll mer eller mindre permanent. Samtidigt finns det frivårdskontor där säkerhetskontroll troligtvis inte kommer att behöva genomföras annat än under mer begränsade perioder eller vid enstaka tillfällen. Den nya lagen bör därför utformas på ett sätt som tillgodoser de olika behov som finns inom frivården.

3.5 Förutsättningar för säkerhetskontroll i frivården

Utkastets förslag: Säkerhetskontroll ska få genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Skälen för utkastets förslag

Säkerhetskontroll ska få genomföras på frivårdskontor ...

De allra flesta besök som sker inom ramen för frivårdens verksamhet äger rum på ett frivårdskontor och det är i de lokalerna som det kan finnas behov av säkerhetskontroll för att förhindra att det begås allvarliga brott.

Det förekommer ibland att möten mellan klienter och frivårdens personal sker i någon annan myndighets lokal, t.ex. på ett socialtjänstkontor. En anledning till att frivården väljer att kalla en person till ett socialtjänst-

kontor kan vara att det ska ske en planering där även socialtjänsten ska delta. Det framstår inte som lämpligt att låta frivården besluta att en säkerhetskontroll ska omfatta en annan myndighets lokaler. Att det finns behov av säkerhetskontroll får i stället vägas in i bedömningen av var det är lämpligt att hålla ett möte. Det kan i sammanhanget också nämnas att det undantagsvis förekommer att frivården kallar en klient till möte på en polisstation till följd av den säkerhetsbedömning som har gjorts. Det alternativet kvarstår naturligtvis, även om möjligheten till säkerhetskontroll bör innebära att behovet minskar.

Kriminalvården står för administrativt stöd till övervakningsnämnderna. Det är också vanligt att övervakningsnämnder håller sina sammanträden på frivårdskontor. I sådana sammanträden deltar utöver nämnden bl.a. anställda i Kriminalvården och frivårdens klienter. Genom att förslaget utformas så att säkerhetskontroll kan beslutas för ett frivårdskontor – vilket i lagen ska förstås som de lokaler ett frivårdskontor använder – kan ett beslut om säkerhetskontroll också komma att gälla för besökare till sådana sammanträden i en övervakningsnämnd som äger rum på det kontoret. Det är en fördel ur ett säkerhetsperspektiv eftersom säkerhetsriskerna vid övervakningsnämndens sammanträden kan antas likna dem som gäller för frivårdens egen verksamhet.

... när en riskbedömning visar att det finns behov av säkerhetskontroll

Beslut om säkerhetskontroll bör förutsätta att det finns såväl en risk för brott som ett behov av att genom säkerhetskontroll begränsa den risken. En säkerhetskontroll bör inte komma i fråga annat än när risken avser allvarlig brottslighet. I likhet med vad som gäller för riksdagen och domstolarna bör det handla om att begränsa risken för att det begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom (1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol och 1 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler).

En säkerhetskontroll bör vara tillåten både vid en konkret risksituation och när det finns en mer allmän risk för att det ska begås sådana brott som kontrollen syftar till att förebygga. En konkret risk som bör kunna begränsas genom säkerhetskontroll kan t.ex. vara när en person med kopplingar till ett kriminellt nätverk, eller en person som tidigare har tagit med sig ett farligt föremål, är kallad till ett möte på ett frivårdskontor. En mer allmän hotbild som bör kunna föranleda säkerhetskontroll kan handla om att det har förekommit våld eller hot på frivårdskontoret eller att klienter har tagit med sig farliga föremål dit. En annan risk av sådan mer generell karaktär kan vara kopplad till att personer från rivaliserande nätverk besöker frivårdskontoret med viss frekvens.

Det bör i lagen inte anges något krav på en viss nivå av risk. Att det måste finnas en risk ligger dock i kravet på att en säkerhetskontroll ska behövas för att begränsa risken för viss slags brottslighet. I detta krav ligger också att det måste göras en behovsbedömning. Med andra ord är det nödvändigt att inför beslutet ta ställning till om en säkerhetskontroll är ett lämpligt och adekvat sätt att hantera risken i fråga och om det finns andra, mindre ingripande åtgärder att ta till.

Sammanfattningsvis bör säkerhetskontroll få genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som

innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

3.6 Beslut om säkerhetskontroll

Utkastets förslag: En säkerhetskontroll ska beslutas av ansvarig kriminalvårdschef eller någon annan som hon eller han har delegerat beslutsanderätten till.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta.

Skälen för utkastets förslag

Beslut om säkerhetskontroll ska som utgångspunkt fattas av kriminalvårdschefen ...

Kriminalvårdschefen, dvs. chefen för det verksamhetsområde frivårdskontoret tillhör, har ett övergripande ansvar för säkerheten på kontoret. Han eller hon har också ansvar för budget, verksamhetsplanering och samråd med andra myndigheter, vilket har betydelse när det handlar om att fatta beslut om och genomföra en säkerhetskontroll. Det är därför lämpligt att det som huvudregel är den ansvariga kriminalvårdschefen som beslutar om säkerhetskontroll.

Det kan dock förekomma att en kriminalvårdschef av olika skäl är förhindrad att fatta ett sådant beslut eller att det av organisatoriska skäl är lämpligt att en annan person, t.ex. till en kriminalvårds- eller frivårdsinspektör som finns på plats i den dagliga verksamheten, beslutar om säkerhetskontroll vid ett visst frivårdskontor. En kriminalvårdschef bör därför ges möjlighet att delegera rätten att fatta beslut om säkerhetskontroll till någon annan.

... efter samråd med Polismyndigheten ...

Innan frivården fattar beslut om säkerhetskontroll bör samråd ske med Polismyndigheten. Polismyndigheten har normalt stor kunskap om säkerhetsrisker och hur de kan förebyggas på bästa sätt. Vid samrådet kan bl.a. hotbild, alternativa åtgärder och mer praktiska detaljer kring kontrollen diskuteras.

Det kan dock finnas situationer där det inte behövs något samråd, t.ex. när en pågående säkerhetskontroll ska förlängas och förutsättningarna i stort är oförändrade eller när ett beslut om kontroll ska ändras på ett sätt som inte påverkar Polismyndighetens insats. Kravet bör därför inte gälla om det är uppenbart obehövligt med ett samråd. Motsvarande ordning gäller t.ex. inför beslut om säkerhetskontroll i domstol (2 § lagen om säkerhetskontroll i domstol).

Frivården kan inför ett beslut om säkerhetskontroll ha anledning att ta kontakt även med andra som berörs av ett sådant beslut, t.ex. ordföranden i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret, en lek-

manövervakare eller en advokat som ska delta i ett sammanträde som en övervakningsnämnd ska hålla. Det finns dock inte behov av att föra in bestämmelser om sådant samråd i lagen.

... och ska avse säkerhetskontroll under en viss tid eller för ett visst möte

En viktig utgångspunkt är att ett beslut om säkerhetskontroll inte bör gälla för längre tid än vad som är motiverat utifrån behovet av en sådan kontroll. Därför bör det vara möjligt att besluta om säkerhetskontroll dels för en viss tid, dels för ett visst möte.

Behov av säkerhetskontroll för ett visst möte kan t.ex. finnas när det handlar om att hantera en säkerhetsrisk i samband med att en viss person är kallad till frivården eller att ett visst sammanträde ska hållas i en övervakningsnämnd vars möten sker på ett frivårdskontor. När risken däremot inte är knuten till ett visst möte kan det behövas säkerhetskontroll under en längre period. Det kan vara aktuellt framför allt vid stora frivårdskontor där många klienter passerar och risken är stor att knivar och andra farliga föremål tas med in. Det kan också handla om risk för konfrontationer mellan olika rivaliserande nätverk vars medlemmar med viss regelbundenhet besöker ett frivårdskontor.

För att inskränkningen av grundläggande fri- och rättigheter ska begränsas så mycket som möjligt finns det anledning att reglera hur länge ett beslut om säkerhetskontroll får gälla. När giltighetstiden för säkerhetskontroll i domstol förlängdes från längst tre till längst sex månader konstaterades att det är mindre sannolikt att den övergripande risken för att någon begår brott i domstolarna ändras på något avgörande sätt från en månad till en annan. Detta hade också blivit tydligt i den praktiska tillämpningen eftersom det var mycket vanligt att ett beslut om säkerhetskontroll direkt ersattes med ett nytt, och förslaget om en förlängning till sex månader bedömdes vara väl avvägt (prop. 2018/19:81 s. 72 och 73). Detsamma bör gälla för säkerhetskontroll i frivård och ett beslut bör alltså få gälla i längst sex månader.

3.7 Personer som omfattas av säkerhetskontrollen

Utkastets förslag: En säkerhetskontroll ska omfatta dem som har kallats till ett möte på frivårdskontoret och övriga besökare.

Kontrollen ska inte omfatta

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

Om det finns särskilda skäl, ska den som beslutar om säkerhetskontrollen få

1. undanta andra personer från kontrollen, eller
2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av kontrollen.

En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

Skälen för utkastets förslag

En säkerhetskontroll ska omfatta dem som är kallade till ett möte på frivårdskontoret och övriga besökare ...

En säkerhetskontroll bör som huvudregel omfatta dem som besöker de lokaler som beslutet avser. För frivårdens del är det i första hand klienter som efter kallelse kommer till ett frivårdskontor. Det bör därför framgå av lagen att personer som är kallade till ett möte på frivårdskontoret omfattas av säkerhetskontrollen.

Det förekommer också att klienter kommer till frivårdskontor utan att de har kallats till ett möte, t.ex. personer som frivården har haft svårt att nå men som har fått kännedom om att frivården söker dem och därför dyker upp utan att vara inbokade. Vidare är det relativt vanligt att klienter tar med sig någon till ett möte på frivården. Det kan t.ex. handla om en förälder eller respektive men det förekommer också att gode män, tidigare övervakare och andra stödpersoner deltar på möten. Därutöver tar frivården emot andra besökare för t.ex. studiebesök. Till lokalerna kommer också personer som har kallats för att delta i sammanträden som en övervakningsnämnd håller på ett frivårdskontor. Även andra besökare än sådana som är kallade till möte bör omfattas av en säkerhetskontroll.

Sammanfattningsvis bör en säkerhetskontroll omfatta dem som har kallats till frivården och övriga besökare till de lokaler som beslutet om säkerhetskontroll avser.

... med undantag för vissa kategorier av personer ...

Däremot saknas det som regel behov av att låta kontrollen avse anställda i Kriminalvården. De anställda som vistas i lokalerna är i första hand frivårdens anställda men det kan t.ex. också handla om chefen för kriminalvårdsregionen som har rätt att närvara vid övervakningsnämndens sammanträden (6 § tredje stycket förordningen [2007:1174] med instruktion för övervakningsnämnderna). Även personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret samt övervakare och andra med uppdrag som utförs där, t.ex. tolkar och förtroendemän, bör undantas från kontroll. Detsamma gäller för polismän, ordningsvakter och advokater som i tjänsten befinner sig på frivårdskontoret samt personer som är omhändertagna, t.ex. i samband med undanröjande av skyddstillsyn (28 kap. 11 § brottsbalken). Liknande undantag för vissa kategorier av personer gäller t.ex. vid säkerhetskontroll i domstol (3 § andra stycket lagen om säkerhetskontroll i domstol). Det bör uttryckligen anges att de nämnda kategorierna av personer är undantagna från en säkerhetskontroll.

... och den krets som omfattas av en säkerhetskontroll ska både kunna inskränkas och utvidgas ...

Det bör dock finnas en viss flexibilitet när det gäller vilka som ska omfattas av en säkerhetskontroll. Skulle det t.ex. finnas anledning att befara att en person som normalt är undantagen från kontroll för med sig vapen

eller andra farliga föremål till ett frivårdskontor bör det vara möjligt att besluta att den personen ska omfattas av kontrollen. Det kan också finnas personer som inte är uttryckligen undantagna från säkerhetskontroll som det saknas behov att kontrollera. Det kan t.ex. röra sig om personer från en annan myndighet som gör ett studiebesök på ett frivårdskontor. För att det ska vara möjligt att besluta om en inskränkning eller utökning av den personkrets som omfattas av en säkerhetskontroll bör det dock finnas särskilda skäl. Beslutet bör få fattas av den som får besluta om säkerhetskontroll.

... men identitetskontroll ska bara få göras för att ta reda på om en person ska undantas från kontroll

För att veta om någon ska genomgå säkerhetskontroll eller inte kan det vara nödvändigt att kontrollera personens identitet. Flera frivårdskontor besöks av ett stort antal människor varje dag och säkerhetskontrollen kan komma att bemannas inte bara av anställda inom Kriminalvården utan även av polismän och ordningsvakter. Den som genomför en säkerhetskontroll kan därför inte förväntas känna igen varje besökare och veta om han eller hon är undantagen från kontroll.

I samband med säkerhetskontroll i domstol får identitetskontroll genomföras endast för att fastställa om en person som uppger sig inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen. Det kan diskuteras om en motsvarande begränsning bör införas för frivårdens del eller om det ska vara tillåtet att mera generellt kontrollera identiteten på dem som vill passera genom säkerhetskontrollen. Något som talar för det senare är att frivårdens verksamhet inte typiskt sett är öppen för allmänheten, vilket innebär att den som saknar ett legitimt ärende till frivårdskontoret inte har en given rätt att uppehålla sig där. I detta avseende skiljer sig förutsättningarna från vad som gäller i domstol, där den grundlagsskyddade informationsfriheten och förhandlingsoffentligheten (2 kap. 1 och 11 §§ regeringsformen) har ansetts innebära en rätt att närvara vid domstolsförhandlingar utan att vara skyldig att underkasta sig identitetskontroll (prop. 2000/01:32 s. 24). Av praktiska skäl framstår det dock som mindre lämpligt att låta själva säkerhetskontrollen omfatta en kontroll av besökarens ärende till frivården, inte minst som kontrollerna ska kunna genomföras av andra än frivårdens egen personal. En ordning där identiteten som utgångspunkt inte kontrolleras i samband med säkerhetskontrollen bidrar också till att upprätthålla den grundlagsskyddade rätten att anonymt ta del av allmänna handlingar, genom att minska risken för att den som besöker frivårdskontoret i detta ärende felaktigt avkrävs legitimation. Det bör därför inte regelmässigt göras någon identitetskontroll i samband med säkerhetskontrollen. För att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av en säkerhetskontroll verkligen är undantagen bör det däremot finnas en möjlighet att genomföra en identitetskontroll.

3.8 Vem som utför kontrollen

Utkastets förslag: En säkerhetskontroll ska få utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll ska också få utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. I det fallet ska kontrollen utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Skälen för utkastets förslag: Vid säkerhetskontroll i domstol utförs kontrollen av en polisman eller en ordningsvakt under ledning av en polisman (4 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Säkerhetskontroll i riksdagen utförs av en polisman eller, efter Polismyndighetens förordnande, av vaktpersonal vid riksdagen (5 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler). Både i riksdagen och i domstol genomförs kontrollen efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Att ansvara för säkerhetskontroll i frivården bör i första hand vara en fråga för Kriminalvården. Personal inom Kriminalvården utför redan i dag inpasseringskontroll på häkte och anstalt. Enligt uppgift från Kriminalvården får en anställd med kriminalvårdsutbildning bemanna en sådan inpasseringskontroll. I kriminalvårdsutbildningen ingår bl.a. avsnitt om juridik och praktisk övning för att kunna genomföra en visitation på ett för medarbetare, klienter och besökare både rättssäkert och säkert sätt. Därutöver gäller att anställda som arbetar med inpasseringskontroll på häkte eller anstalt bör genomgå en lokal introduktion på verksamhetsstället där man går igenom den utrustning som används. Introduktion i hantering av röntgenutrustning utförs av lokala instruktörer. Även inom frivården bör en säkerhetskontroll kunna utföras av en person som är anställd av Kriminalvården och som har lämplig utbildning för detta. Att det är personer med rätt kompetens som bemannar säkerhetskontrollen bör säkerställas genom ett krav på att anställda som ska utföra säkerhetskontroll förordnas för den uppgiften. Vilken utbildning och erfarenhet som ska krävas för ett sådant förordnande bör vara upp till Kriminalvården att avgöra.

En säkerhetskontroll bör även kunna utföras av en polisman, något som framför allt kan behövas när hotbilden är mer konkret. I många fall framstår en polismedverkan dock som onödig. Av det skälet, och då det inte kan förutsättas att Kriminalvården alltid har egen personal tillgänglig för uppgiften, bör vidare ordningsvakter få utföra säkerhetskontroll. En sådan möjlighet finns i domstolarna. Bakgrunden till att den infördes var att lagstiftningen ändrades så att säkerhetskontroller kom att kunna genomföras i fler fall och under längre tid samt även i fall då det saknas en konkret hotbild mot domstolen. Det framstod då som ändamålsenligt att huvudregeln är att ordningsvakter, och inte polismän, ska utföra kontrollen. Samtidigt gjordes bedömningen att polismän normalt bör vara närvarande vid säkerhetskontrollen om det finns påtaglig risk för allvarlig brottslighet (prop. 2011/12:63 s. 23). Det bör vara Kriminalvården som anlitar ordningsvakter i den mån det blir aktuellt. I likhet med vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol bör den som beslutar om säkerhetskontrollen, dvs. Kriminalvården, stå för de kostnader som inte avser polismedverkan (prop. 2000/01:32 s. 56). På samma sätt som t.ex. vid domstolarna bör en ordningsvakt som utför säkerhetskontroll stå under ledning av en polisman. Vidare bör en kontroll som utförs av en polisman

eller ordningsvakt ske efter närmare anvisningar av Polismyndigheten, som är verkställande myndighet i det fallet.

Sammanfattningsvis bör en säkerhetskontroll få utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften, av en polisman eller av en ordningsvakt under ledning av en polisman. När kontrollen utförs av en polisman eller av en ordningsvakt bör den genomförs efter närmare anvisning av Polismyndigheten.

3.9 Hur kontrollen går till

Utkastets förslag: En säkerhetskontroll ska inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. För detta ändamål ska kroppsvisitation få utföras och väskor och andra föremål som påträffas undersökas.

Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt. Om kroppsvisitationen eller undersökningen genomförs på annat sätt, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådan kroppsvisitation ska bara få utföras eller bevittnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

Skälen för utkastets förslag

En kontroll syftar till att hitta vapen och andra farliga föremål ...

Säkerhetskontroll ska som framgår ovan få genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det på frivårdskontor begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. I likhet med vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol och i riksdagen bör en säkerhetskontroll i frivården därför inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid sådan brottlighet (5 § lagen om säkerhetskontroll i domstol och 4 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler).

... och får innebära kroppsvisitation och undersökning av väskor och föremål

Som framgår i avsnitt 3.3 innebär en säkerhetskontroll en begränsning av skyddet mot kroppsvisitation och husrannsakan enligt 2 kap. 6 § regeringsformen och artikel 8.1 Europakonventionen. En begränsning av grundlagsskyddade fri- och rättigheter får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den (2 kap. 21 § regeringsformen). Bestämmelserna om hur säkerhetskontrollen utförs måste därför utformas på ett sätt som säkerställer att kontrollen inte blir mer ingripande än vad som krävs för att uppnå syftet med den.

Vid en säkerhetskontroll bör kroppsvisitation få utföras och väskor och andra föremål som påträffas få undersökas. I likhet med vad som gäller för säkerhetskontroll i domstol och i riksdagen bör kroppsvisitation som huvudregel genomföras med metalldetektor eller annan liknande utrustning, såsom röntgenapparat för väskor. Sådan kontroll är effektiv och innebär ett relativt litet ingrepp för den enskilde.

Undantagsvis bör även en manuell visitation få göras. Det kan behövas när en kroppsvisitation inte kan genomföras med teknisk utrustning eller när sådan utrustning ger utslag och det krävs ytterligare visitering. En manuell visitation får anses innebära ett större ingrepp och det bör därför krävas särskilda skäl för att en kroppsvisitation ska få göras på annat sätt än med metalldetektor eller liknande utrustning. Vidare bör endast en polisman, en anställd inom Kriminalvården eller en sådan ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för uppgiften få utföra manuell visitation. På motsvarande sätt som vid säkerhetskontroll i domstol och i riksdagen bör manuell kroppsvisitation bara få utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig. Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning bör av hänsyn till den enskildes integritet utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt med vittne närvarande.

3.10 Personer som vägrar att genomgå kontroll

Utkastets förslag: Personer som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska som huvudregel inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på ett frivårdskontor vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska detta omedelbart anmälas till den som beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, ska den som beslutar om säkerhetskontroll få besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Skälen för utkastets förslag: Det bör som huvudregel vara upp till var och en att genomgå en säkerhetskontroll eller att avstå från det. Personer som vägrar att genomgå en kontroll bör dock, i likhet med vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol och riksdagen, få ta konsekvensen av detta genom att kanske inte få tillträde till de lokaler kontrollen omfattar (6 § lagen om säkerhetskontroll i domstol och 6 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler).

I domstol får en vägran att underkasta sig säkerhetskontroll med åtföljande frånavaro från en förhandling normalt anses innebära att parten själv valt att inte närvara (Lagrådets yttrande i prop. 2000/01:32 s. 89). Det är naturligt att ha samma synsätt när någon uteblir från ett möte hos frivården eller övervakningsnämnden till följd av att han eller hon har valt att inte genomgå en säkerhetskontroll på frivårdskontoret. Om det rör sig om någon som verkställer en påföljd kan det uteblivna mötet därmed anses

innebära att personen inte fullgör sina skyldigheter enligt domen. Vägran att genomgå säkerhetskontroll kan således i förlängningen leda till sådana reaktioner på misskötsamhet som gäller för påföljden i fråga. När det gäller en brottsmisstänkt som uteblir från ett möte för personutredning kan personen komma i ett sämre läge om han eller hon slutligen döms för brottet, eftersom omständigheter som kan tala för en lindrigare påföljd än fängelse då kanske inte kommer fram på samma sätt. På motsvarande sätt kan det komma att bli till någons nackdel att inte vara på plats och yttra sig inför övervakningsnämnden. Att en persons vägran att låta sig kontrolleras kan få denna typ av konsekvenser skiljer sig inte på något principiellt sätt från vad som gäller i domstol, där en utebliven inställelse kan leda till en rad olika följder beroende på vilken typ av mål det handlar om och personens roll i målet.

En person som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll bör i första hand uppmanas att lämna lokalerna, vid behov i sällskap av någon som bemanar säkerhetskontrollen. Om det är nödvändigt bör det dock vara möjligt att ingripa med tvång. Den som inte följer en sådan uppmaning bör därför kunna avvisas eller avlägsnas från lokalerna. Motsvarande förutsättningar att använda sig av avvisning och avlägsnande finns t.ex. vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner (8 § lagen [2010:294] om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner). Av 10 § första stycket 4 och andra stycket samt 29 § första stycket polislagen (1984:387) följer att anställda inom Kriminalvården, polismän och ordningsvakter ytterst kan genomföra tjänsteåtgärden med våld.

När en person som är kallad till frivården eller övervakningsnämnden vägrar att genomgå en säkerhetskontroll bör detta emellertid inte omedelbart leda till att han eller hon vägras tillträde till lokalerna. I linje med vad som gäller i domstol när någon som är kallad till en förhandling inte vill låta sig kontrolleras bör den som har rätt att besluta om säkerhetskontroll i en sådan situation kunna välja att särskilt undanta personen från kontroll. När någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en kontroll bör detta därför omedelbart anmälas till honom eller henne som då får avgöra om den kallade ändå ska få tillträde till lokalen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden bör det krävas att den som beslutar samråder med nämndens ordförande, om det kan ske. I vissa fall är det möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, t.ex. sådan handräckning som Polismyndigheten med stöd av 38 kap. 12 § brottsbalken lämnar övervakningsnämnder och Kriminalvården för den dömdes inställelse i ett ärende enligt brottsbalken. I sådana fall bör den som beslutar om kontrollen ha rätt att besluta att han eller hon trots sin vägran ska genomgå säkerhetskontroll.

3.11 Hantering och förvaring av föremål

Utkastets förslag: Om det vid en säkerhetskontroll påträffas ett vapen eller något annat föremål som är ägnat att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom, och det föremålet inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den som föremålet på-

träffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska som huvudregel inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning att lämna föremålet till förvaring ska det omedelbart anmälas till den som beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, ska den som beslutar om säkerhetskontroll få besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

Föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. Ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska utfärdas på begäran. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Skälen för utkastets förslag: Vid säkerhetskontroll i domstol gäller att den som har tagit med sig ett farligt föremål som inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken ska uppmanas att lämna ifrån sig föremålet för förvaring (7 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Samma sak bör gälla för säkerhetskontroll i frivården. Den som inte följer en uppmaning att lämna ifrån sig ett farligt föremål bör också som huvudregel vägras tillträde till den aktuella lokalen, i likhet med vad som gäller för domstolarna. Den som inte följer en sådan uppmaning bör, på samma sätt som den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, kunna avvisas eller avlägsnas (se avsnitt 3.10).

Om en person som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring bör, liksom när en person vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, detta omedelbart anmälas till den som beslutar om säkerhetskontroll som får avgöra om personen ändå ska få tillträde till lokalen utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden bör han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske. I fall där det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir bör den som beslutar om kontrollen ha rätt att besluta att föremålet trots den kallades vägran ska omhändertas för förvaring. Det bör t.ex. kunna bli aktuellt när en misstänkt inte inställer sig för personutredning (3 § andra stycket lagen [1991:2041] om särskild personutredning i brottmål, m.m.).

Ibland finns det inte någon känd innehavare till ett föremål som påträffas. Det kan t.ex. handla om föremål som hittas i den lokal som säkerhetskontrollen gäller för. Sådana föremål bör få omhändertas.

Föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits bör förvaras säkert så att de t.ex. inte försvinner. Den som lämnar ifrån sig ett föremål för förvaring eller som får ett föremål omhändertaget bör ha rätt att på begäran få ett bevis på det. Ett föremål som har förvarats eller omhänder-

tagits bör på begäran återlämnas när den som lämnade det till förvaring eller som det omhändertogs från lämnar lokalen.

3.12 Överklagande

Utkastets förslag: Beslut enligt den föreslagna lagen ska inte få överklagas.

Skälen för utkastets förslag: Beslut enligt annan lagstiftning om säkerhetskontroll får inte överklagas. Överklagandeförbudet i lagen om säkerhetskontroll i domstol har motiverats utifrån vikten av att frågan om säkerhetskontroll behandlas med största skyndsamhet (se bl.a. prop. 2000/01:32 s. 60). Det finns inte anledning att göra någon annan bedömning när det gäller beslut om säkerhetskontroll i frivården. Beslut som rör säkerhetskontroll i frivård bör därför inte kunna överklagas.

3.13 Förordnande av ordningsvakter

Utkastets förslag: Följdändringar görs i lagen om ordningsvakter så att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra i sådan säkerhetskontroll på frivårdskontor som föreslås genom den nya lagen.

Skälen för utkastets förslag: Utkastets förslag innebär att bl.a. ordningsvakter ska kunna utföra säkerhetskontroll på frivårdskontor. Av lagen (1980:578) om ordningsvakter framgår att ordningsvakter får förordnas för att medverka till att upprätthålla allmän ordning (1 §). I lagen anges också i vilka sammanhang ordningsvakter får förordnas, kvalifikationskrav och deras allmänna åligganden (2–8 §§). Lagen bör kompletteras med en bestämmelse som anger att ordningsvakter även får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll i frivård. Motsvarande bestämmelse finns t.ex. avseende säkerhetskontroll i domstol (2 a §).

4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utkastets förslag: Den föreslagna lagen ska träda i kraft den 1 mars 2021.

Utkastets bedömning: Det finns inget behov av övergångsbestämmelser.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Den föreslagna lagen bör träda i kraft så snart som möjligt. Det bedöms kunna ske den 1 mars 2021. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

5 Ekonomiska konsekvenser

Utkastets bedömning: Förslagen i sig medför inte några kostnader eftersom möjligheten till säkerhetskontroll på frivårdskontor inte behöver utnyttjas. Att säkerhetskontroller genomförs kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för Kriminalvården och Polismyndigheten. Dessa kostnadsökningar bedöms kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Skälen för utkastets bedömning: Förslagen innebär att det införs lagstiftning som möjliggör säkerhetskontroll på frivårdskontor. Förslagen medför kostnader endast i den mån möjligheten till säkerhetskontroll utnyttjas.

Behovet av att genomföra säkerhetskontroll bedöms variera mellan frivårdskontoren. Det finns frivårdskontor, framför allt i storstadsregionerna, där fast säkerhetskontroll kan komma att införas. På andra frivårdskontor kommer däremot säkerhetskontroll under nuvarande förhållanden sannolikt inte att genomföras annat än vid enstaka tillfällen. De varierande förutsättningarna innebär också att behovet vad gäller teknisk utrustning och personal kan förväntas skilja sig åt mellan frivårdskontoren. Någon exakt beräkning av kostnadsökningen för Kriminalvården har inte gått att göra. De kostnadsökningar som förslagen kan väntas leda till bedöms dock kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Förslagen kan också komma att leda till viss kostnadsökning för Polismyndigheten. Även denna kostnadsökning bedöms kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag.

6 Författningskommentar

6.1 Förslaget till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor

Förutsättningar för säkerhetskontroll

1 § Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor om en det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

I paragrafen anges förutsättningarna för säkerhetskontroll i frivården. Övervägandena finns i avsnitt 3.5.

Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor. Med frivårdskontor avses i lagen de lokaler som disponeras av de lokala enheter inom Kriminalvården som bedriver kriminalvård i frihet. Att möjligheten till säkerhetskontroll avser lokalerna och inte är knuten till frivårdens verksamhet innebär att även annan verksamhet på ett frivårdskontor, t.ex. sammanträden i en övervakningsnämnd, kan omfattas av ett beslut om säkerhetskontroll som gäller för det kontoret.

En säkerhetskontroll får genomföras om den behövs för att begränsa risken för att det på frivårdskontoret ska begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Formuleringen tar sikte på allvarligare brott enligt t.ex. 3, 4 och 13 kap. brottsbalken.

En risk måste kunna konstateras. Det är dock inte nödvändigt att risken når upp till en viss nivå eller att det finns en mer konkret hotbild. Det krävs vidare att säkerhetskontrollen behövs för att begränsa den aktuella risken. Förutsättningarna för säkerhetskontroll kan vara uppfyllda när en klient som Kriminalvården bedömer kan vara våldsam är kallad till ett frivårdskontor. Även risker av mer generell karaktär kan beaktas, t.ex. att det finns anledning att misstänka att klienter eller besökare tar med sig knivar eller andra farliga föremål in på ett frivårdskontor. Det kan också handla om att personer med koppling till kriminella nätverk besöker ett frivårdskontor med viss frekvens. Har det tidigare genomförts en säkerhetskontroll kan resultatet av denna också tala för att det finns ett behov.

I kravet på att säkerhetskontrollen ska behövas ligger att det ska göras en proportionalitetbedömning innan ett beslut om säkerhetskontroll fattas. Frivården ska överväga om andra, mindre ingripande åtgärder är tillräckliga för att uppnå syftet med kontrollen. Det kan t.ex. handla om att frivården skaffar sig god kännedom om sina klienter och på så vis kan undvika våldsamma situationer. Det kan också handla om att den använder sig av sitt bokningssystem för att boka möten på ett sätt som gör att medlemmar i rivaliserande nätverk inte riskerar att mötas i frivårdens lokaler. I fall där det finns en misstanke om att någon eller några specifika personer kommer att begå brott är det inte lämpligt att alla besökare av den anledningen ska genomgå säkerhetskontroll. I ett sådant fall får det i stället riktas en polisiär insats mot de misstänkta, om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Om behovet av säkerhetskontroll upphör finns det inte längre förutsättningar att genomföra kontrollen.

Beslut om säkerhetskontroll

2 § En säkerhetskontroll beslutas av ansvarig kriminalvårdschef eller någon som han eller hon har delegerat beslutanderätten till.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som beslutar om säkerhetskontroll, när samråd ska ske med Polismyndigheten och vad ett beslut om säkerhetskontroll ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 3.6.

Av *första stycket* framgår att beslut om säkerhetskontroll i första hand fattas av den kriminalvårdschef som ansvarar för frivårdskontoret. Kriminalvårdschef är ett samlingsnamn för cheferna för de lokala verksamhetsområdena inom Kriminalvården, dvs. anstaltscheferna, anstalts- och häktescheferna, häktescheferna och frivårdsscheferna. I det konkreta fallet kan beslutsfattaren således ha en annan titel än kriminalvårdschef.

Vidare framgår att säkerhetskontrollen kan beslutas av någon annan som kriminalvårdschefen har delegerat beslutanderätten till. Det kan t.ex. röra

sig om en kriminalvårds- eller frivårdsinspektör som finns på plats i den dagliga verksamheten. Även om det inte framgår uttryckligen kan beslutet givetvis också fattas av den som får besluta i kriminalvårdschefens ställe enligt vad som gäller enligt generella regler eller beslut om ställföreträdarkskap inom Kriminalvården.

I *andra stycket* anges att beslut om säkerhetskontroll ska föregås av samråd med Polismyndigheten. Vid ett samråd kan bl.a. hotbild, alternativa åtgärder och mer praktiska detaljer kring kontrollen diskuteras. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt, t.ex. när en pågående säkerhetskontroll ska förlängas och förutsättningarna i stort sett är oförändrade eller när ett beslut om kontroll ska ändras på ett sätt som inte påverkar Polismyndighetens insats.

Av *tredje stycket* framgår att ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. En säkerhetskontroll får inte pågå under längre tid än vad som behövs för att begränsa de risker som anges i 1 §. Om det är tillräckligt att låta säkerhetskontrollen avse ett visst möte ska det i beslutet anges vilket möte som avses. Ingenting hindrar att ett och samma beslut omfattar säkerhetskontroll vid flera möten, t.ex. en serie inplanerade träffar med en viss klient. I de fall ett beslut gäller för viss tid ska det omprövas löpande under den tiden. Om frivården gör bedömningen att säkerhetskontroll inte längre behövs, ska kontrollen genast upphöra. Uppstår behovet igen får ett nytt beslut fattas då. Ett beslut om säkerhetskontroll som har löpt ut kan följas av ett nytt beslut, givet att förutsättningarna att besluta om säkerhetskontroll alljämt är uppfyllda.

I ett beslut om säkerhetskontroll ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta. Som följer av 1 § får beslutet inte avse andra lokaler än frivårdskontoret. Kontrollen behöver dock inte avse ett helt frivårdskontor utan kan begränsas till en del av ett sådant kontor, t.ex. vissa mötesrum med angränsande utrymmen eller ett visst våningsplan. Omfattningen av kontrollen bör anges så precist som möjligt och kontrollen bör inte avse mer än vad som är motiverat med hänsyn till säkerhetsriskerna och lokalernas utformning.

Bestämmelsen reglerar inte var säkerhetskontrollen rent faktiskt ska utföras. Även om det ofta är naturligt att den äger rum i frivårdskontorets entré, kan det finnas anledning att förlägga den till någon annan del av kontoret, i synnerhet om den är begränsad till ett visst möte eller en viss del av lokalerna. En säkerhetskontroll för viss tid, som är avsedd att vara av allmän natur, får inte utföras på ett sätt som gör att den i praktiken enbart kommer att omfatta personer som infinder sig för ett visst möte, t.ex. genom att kontrollen sker direkt utanför ett visst mötesrum.

Vem som omfattas av säkerhetskontrollen

3 § En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte på frivårdskontoret och övriga besökare.

Kontrollen omfattar inte

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinder sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

I paragrafen anges vilka som omfattas av en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 3.7.

I *första stycket* anges att en säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte på frivårdskontoret och övriga besökare. De övriga personer som besöker frivårdskontoren är i första hand klienter som kommer till frivården utan att ha kallats till ett möte och personer som följer med klienter, t.ex. föräldrar, gode män och andra stödpersoner. Men även andra som besöker frivården eller en övervakningsnämnd som använder frivårdskontoret omfattas av säkerhetskontrollen.

Enligt *andra stycket* omfattas vissa kategorier av personer av ett generellt undantag från säkerhetskontroll.

Undantag gäller enligt första punkten för personer som är anställda inom Kriminalvården, inom frivården men också i övrigt inom myndigheten.

Enligt andra punkten undantas andra personer som har uppdrag inom frivården eller tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret. I paragrafen nämns särskilt övervakare eftersom lekmanövervakare ofta har ärenden till frivårdskontoret. Andra som utför uppdrag på frivårdskontor är t.ex. förtroendemän enligt 4 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. och tolkar. Frivården svarar för administrativt stöd åt övervakningsnämnderna, som i vissa fall också har sina sammanträden i frivårdens lokaler. Med personer som tjänstgör i övervakningsnämnd avses ordförande, vice ordförande och sekreterare men också de förtroendevalda ledamöter och ersättare som ingår i nämnden.

Vidare undantas enligt tredje punkten polismän, ordningsvakter och advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret.

Även personer som är omhändertagna undantas från säkerhetskontroll, vilket framgår av fjärde punkten. Det gäller t.ex. personer som är omhändertagna efter beslut av övervakningsnämnd. De som transporterar omhändertagna omfattas av undantagen i punkt 1 och 3.

4 § Om det finns särskilda skäl, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontrollen

1. undanta andra personer än de som är undantagna enligt 3 § andra stycket från kontrollen, eller

2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna enligt 3 § andra stycket ska omfattas av kontrollen.

I paragrafen anges när den personkrets som omfattas av en säkerhetskontroll kan inskränkas respektive utökas och vem som fattar beslut i en sådan fråga. Övervägandena finns i avsnitt 3.7.

Det är den ansvariga kriminalvårdschefen eller någon annan som han eller hon har delegerat beslutanderätten till som får besluta om säkerhetskontroll (2 §). Samma personer får enligt denna paragraf, om det finns särskilda skäl, också utvidga eller inskränka den krets av personer som är undantagna från säkerhetskontroll enligt 3 § andra stycket. Det kan t.ex. finnas skäl att undanta anställda vid andra myndigheter från kontroll. Av praktiska skäl kan det också finnas behov av att låta fler kategorier av personer omfattas av säkerhetskontroll.

Beslut enligt denna paragraf kan fattas i samband med att säkerhetskontrollen beslutas eller senare. De avsteg som görs med stöd av paragrafen kan avse ett visst tillfälle eller gälla under hela den tid kontrollen pågår. De kan gälla en specifik person eller en grupp eller kategori av personer.

Identitetskontroll

5 § En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

I paragrafen anges förutsättningarna för att göra identitetskontroll i samband med säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 3.7.

En identitetskontroll får inte genomföras rutinmässigt, utan bara för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon är undantagen från säkerhetskontroll verkligen är det. Detta gäller både för generellt undantagna personer enligt 3 § andra stycket och för personer som undantagits särskilt enligt 4 § och 9 § andra stycket.

Regleringen tar endast sikte på möjligheten att kontrollera personers identitet i samband med själva säkerhetskontrollen. Den hindrar inte att frivården undersöker om den som har passerat in i lokalerna efter säkerhetskontrollen har ett ärende dit eller att frivården eller övervakningsnämnden kontrollerar identiteten på den som har inställt sig till ett möte.

Vem som utför kontrollen

6 § En säkerhetskontroll får utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll får också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Säkerhetskontrollen ska i ett sådant fall utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

I paragrafen anges vem som får utföra en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 3.8.

Av paragrafens *första stycke* framgår att säkerhetskontrollen som utgångspunkt ska utföras av en av Kriminalvårdens anställda som har förordnats för uppgiften. Vilken utbildning och erfarenhet som ska krävas för ett sådant förordnande är upp till Kriminalvården att avgöra.

Enligt *andra stycket* får kontrollen också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Att ordningsvakten står under ledning av en polisman innebär inte att polismannen måste vara närvarande på frivårdskontoret. Vidare framgår att kontrollen, i de fall den utförs av en ordningsvakt eller av en polisman, utförs efter närmare anvisningar av Polismyndigheten. Det är således Polismyndigheten som är verkställande myndighet om en polisman eller ordningsvakt utför kontrollen.

Vid bedömningen om en polisman bör utföra kontrollen kan det t.ex. ha betydelse om det är fråga om en kontroll som har föranletts av en konkret hotbild eller om det rör sig om en fast, mer rutinartad kontroll. Det kan också vägas in vilka möjligheter Polismyndigheten har att snabbt rycka ut om det behövs. Ju större risken är för allvarlig brottslighet desto viktigare är det att en polisman närvarar på plats.

Hur kontrollen går till

7 § En säkerhetskontroll ska inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 §.

För detta ändamål får kroppsvisitation utföras och väskor och andra föremål som påträffas undersökas.

I paragrafen anges inriktningen för en säkerhetskontroll och att kroppsvisitation och undersökning av föremål får utföras. Övervägandena finns i avsnitt 3.9.

Säkerhetskontroll får enligt 1 § genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det på frivårdskontor begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. En säkerhetskontroll ska därför, enligt *första stycket*, inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid sådan brottslighet. Med andra föremål avses t.ex. knivar, tillhyggen och gatstenar men också sprängmedel, tändmedel och andra farliga väskor.

Av *andra stycket* framgår att kroppsvisitation får utföras och att väskor och andra föremål som påträffas får undersökas. Med begreppet kroppsvisitation avses detsamma som i 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken, dvs. en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Åtgärden bör inte göras mer ingripande än vad ändamålet med den kräver och som framgår av 8 § ska kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål som huvudregel genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning. Åtgärden får inte heller ske i något annat syfte än som anges i paragrafen. Den som genomsöker en väska har alltså inte någon rätt att ta del av handlingar, akter eller liknande som den kontrollerade personen har med sig. Åtgärder som är att betrakta som kroppsbesiktning, t.ex. undersökning av hår och kroppshåligheter, är inte tillåtna.

Även väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som omfattas av säkerhetskontrollen men som inte kan kopplas till någon person får undersökas.

8 § Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt.

Om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras på annat sätt än med metalldetektor eller annan liknande anordning, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådan kroppsvisitation får bara utföras eller bevittnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

I paragrafen regleras hur kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras. Övervägandena finns i avsnitt 3.9.

Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska enligt *första stycket* som huvudregel utföras med hjälp av metalldetektor eller annan liknande anordning. Med metalldetektorer avses s.k. larm- eller

säkerhetsbågar och handhållna metalldetektorer. Annan liknande anordning avser t.ex. röntgenutrustning för undersökning av väskor, paket och andra föremål. Säkerhetskontroll på annat sätt, dvs. manuell kontroll, får endast ske om det finns särskilda skäl för det. Möjligheten till manuell kontroll kan utnyttjas bl.a. i situationer där den tekniska utrustningen ger en indikation som motiverar att ett föremål undersöks mer noggrant. Också situationer där den tekniska utrustningen inte fungerar kan innebära att det finns särskilda skäl för en manuell kontroll. Även andra praktiska hinder kan beaktas, t.ex. svårigheter att med kort varsel eller för enstaka tillfällen skaffa fram utrustning.

Av *andra stycket* framgår att det endast är polismän, anställda inom Kriminalvården och sådana ordningsvakter som har godkänts av Polismyndigheten för uppgiften som får utföra manuell kroppsvisitation och manuell undersökning av väskor och andra föremål. En manuell kroppsvisitation får som huvudregel bara utföras eller bevittnas av en person som är av samma kön som den som visiteras. En undersökning av föremål som någon har med sig kan dock utföras eller bevittnas även av en person som inte har samma kön som den som visiteras.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska enligt *tredje stycket* ske i ett avskilt utrymme. Med avskilt utrymme avses ett rum eller ett annat utrymme som har skilts av genom draperi, skärmvägg eller liknande avdelare som inte gör det möjligt att se in. Som framgår av *stycket* ska sådan kroppsvisitation ske i vittnes närvaro om det är möjligt.

Vägran att genomgå kontroll

9 § Den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av *andra stycket*, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första *stycket* beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första *stycket* beslutar om säkerhetskontroll besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Paragrafen reglerar hur en persons vägran att genomgå en säkerhetskontroll ska hanteras. Övervägandena finns i avsnitt 3.10.

Huvudregeln är enligt *första stycket* att den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll inte ska ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar och får avvisas eller avlägsnas från lokalerna. Avvisning och avlägsnande har samma innebörd som i bl.a. 10 § polislagen (1984:387). Att en person avvisas innebär därmed att han eller hon får en tillsägelse att lämna platsen eller hindras från att ta sig dit. Att någon avlägsnas innebär att han eller hon tvångsvis förflyttas därifrån. Som framgår av 10 § *andra stycket* och 29 § första *stycket* polislagen får våld mot person användas i samband med avvisning eller avlägsnande endast om den som verkställer åtgärden möts av motstånd.

Om en person som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll krävs enligt *andra stycket* ett ställningstag-

ande från den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Att någon vägrar ska omedelbart anmälas till den personen. I praktiken kan detta ske genom att den som bemannar säkerhetskontrollen vänder sig till en receptionist, en frivårdsinspektör eller någon annan anställd som har möjlighet att sätta sig i kontakt med beslutsfattaren. Han eller hon kan då besluta att särskilt undanta personen från kontroll. Vid bedömningen av om ett undantag ska göras är det möjligt att beakta bl.a. orsaken till att den kallade personen vägrar att genomgå kontroll, risken för att personen för med sig ett farligt föremål in i lokalerna och vikten av att han eller hon närvarar. Regleringen gäller också när den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll är kallad till ett möte i övervakningsnämnden. Som framgår av paragrafen ska den som beslutar då samråda med nämndens ordförande innan ett beslut fattas, om det kan ske. Med nämndens ordförande avses i det här sammanhanget den som ska tjänstgöra som ordförande vid det aktuella mötet i övervakningsnämnden.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, gäller enligt *tredje stycket* att den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll får besluta att den kallade ska genomgå kontrollen, trots att han eller hon vägrar göra detta. Det är under vissa förutsättningar tillåtet att använda våld för att verkställa ett sådant beslut (10 § första stycket 4 och andra stycket samt 29 § första stycket polislagen).

Hantering när föremål hittas

10 § Om det vid en säkerhetskontroll påträffas något sådant föremål som avses i 7 § första stycket och det inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning enligt första stycket, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

I paragrafen regleras hur hanteringen ska gå till när ett farligt föremål påträffas vid en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 3.11.

Regleringen i paragrafen gäller sådana föremål som avses i 7 § första stycket. Det handlar alltså om vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Som framgår av *första stycket* gäller regleringen om föremålet inte tas i beslag enligt reglerna i rättegångsbalken. Rättegångsbalkens regler kan bli aktuella att tillämpa när det finns anledning att misstänka innehavaren för brott. Enligt 27 kap. 4 § samma balk får bl.a. den som med laga rätt griper

en misstänkt (även med stöd av bestämmelsen om envarsgripande i 24 kap. 7 § rättegångsbalken) eller verkställer en husrannsakan eller kroppsvisitation ta föremål som påträffas i beslag. De föremål som får tas i beslag är bl.a. sådana som kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara förverkade på grund av brott (27 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken).

När det inte finns skäl att ta ett föremål i beslag enligt rättegångsbalkens regler ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. En person som vägrar att lämna ifrån sig föremålet för förvaring inte ska ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får i sista hand avvisas eller avlägsnas. Regleringen är densamma som för den som inte följer en uppmaning att genomgå en säkerhetskontroll och innebörden av detta utvecklas i kommentaren till 9 §.

Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas så får föremålet omhändertas. Det kan t.ex. handla om föremål som någon har lämnat i den lokal som säkerhetskontrollen omfattar.

I *andra stycket* regleras vad som ska hända om den som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring. Regleringen är densamma som den i 9 § andra stycket.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får enligt *tredje stycket* den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet ska omhändertas för förvaring trots den kallade personens vägran.

Förvaring av föremål

11 § Ett föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. På begäran ska ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits utfärdas. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Paragrafen reglerar hanteringen av föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits vid en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 3.11.

Regleringen i paragrafen avser föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits enligt 10 §. Dessa föremål ska förvaras säkert så att det inte finns risk att de förstörs eller försvinner. Det är därför lämpligt att föremålen förvaras i ett låst eller bevakat utrymme i anslutning till säkerhetskontrollen.

Den som har lämnat ifrån sig ett föremål har rätt att få ett bevis utfärdat om att föremålet förvaras. Motsvarande rätt gäller när ett föremål har omhändertagits. Beviset bör innehålla datum, en hänvisning till denna lag och en beskrivning av föremålet. För att säkerställa att föremålet återlämnas till rätt person kan t.ex. nummerbrickor användas. Rätten för den som hade med sig föremålet att på begäran få det tillbaka när han eller hon lämnar lokalen framgår uttryckligen av paragrafen.

Förbud att överklaga

12 § Beslut enligt denna lag får inte överklagas.

I paragrafen regleras att beslut enligt lagen inte får överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 3.12.

Bestämmelsen gäller för beslut om att genomföra säkerhetskontroll men även för andra beslut enligt lagen, t.ex. beslut om att personer som annars skulle vara undantagna från säkerhetskontroll ska omfattas av den.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter

2 c § Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

Paragrafen är ny och anger att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor. Övervägandena finns i avsnitt 3.13.

3 § Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 c §§.

I paragrafen regleras förutsättningarna för att ordningsvakter ska få förordnas för något annat ändamål än de som anges i 2–2 c §§. Övervägandena finns i avsnitt 3.13.

Paragrafen ändras som en följd av att det införs en ny paragraf, 2 c §, om att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen om säkerhetskontroll på frivårdskontor.